

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI RIVOJLANTIRISH
QO‘MITASI
VETERINARIYA ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI**

**“VETERINARIYA SOHASIDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR YECHIMI YOSH
TADQIQOTCHILAR TALQINIDA”**

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

TO‘PLAMI – 1/24

SAMARQAND – 2024

“Veterinariya sohasidagi dolzarb muammolar yechimi yosh tadqiqotchilar talqinida” Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari To‘plami – 1/24. Samarqand 2024-yil. 297 bet.

Ushbu to‘plamda veterinariya va qishloq xo‘jaligi sohalaridagi dolzarb muammolarini hal etishda tadqiqotchilar tomonidan olib borilayotgan ilmiy izlanishlarning ahamiyati, hayvonlarda uchrovchi turli xil yuqumli, yuqumsiz va parazitlar kasalliklarning etiologiyasi, patogenezi, diagnostikasi, davolash, oldini olish va qarshi kurash shuningdek chorva hayvonlarini saqlash hamda oziqlantirish borasida yangi va innovatsion chora-tadbirlar haqida hamda so‘ngi yillarda Veterinariya ilmiy-tadqiqot institutida yaratilgan va amaliyotga joriy qilingan diagnostikumlar, allergenlar, vaksinalar va boshqa erishilgan yutuqlar bo‘yicha ma’lumotlar keltirilgan.

To‘plam materiallaridan veterinariya va chorvachilik sohasidagi OTM va ITM larda ilmiy faoliyat bilan shug‘ullanuvchi ilmiy xodimlar, tayanch doktorant va doktorantlar, Oliy ta’lim muassalari bakalavriat hamda magistratura bosqichlarida tahsil oladigan talabalar foydalanishi mumkin.

To‘plam Veterinariya ilmiy-tadqiqot instituti Ilmiy kengashi tomonidan chop etishga tavsiya qilingan.

Eslatma: Konferensiya materiallari to‘plamiga kiritilgan maqolalarning mazmuni uchun nashriyot va tashkiliy qo‘mita javobgar emas. Maqolalar mualliflar matni asosida chop etildi.

Veterinariya ilmiy-tadqiqot instituti 2024-yil.

GO'NGDAN BIOGUMUS TAYYORLASHDA G O'NGNI SAQLASH VA ZARARSIZLANTIRISH USULLARINING AXAMIYATI

Kulmanov B.P.

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va
biotexnologiyalar universiteti*

Xushnazarov A.X., Akramov K.Sh.

Veterinariya ilmiy tadqiqot instituti

Annotsiya: Ushbu maqolada qishloq xo'jaligi hayvonlari ajratgan go'ngni har xil usullarda saqlash va zararsizlantirish usullari va biogumusga tayyorlash bosqichlari keltirilgan.

Annotation: This article presents methods of different ways of storing and decontamination of farm animal manure and preparation steps for biohumus.

Kalit suzlar: kaliforniya chivalchangi, go'ng, issiq usul, biogumus, makro-mekro elimentlar, yangi texnologiya.

Key words: California vermilion, manure, hot method, biohumus, macro-micro elements, new technology.

Kirish: Aholini arzon va sifatli chorvachilik va qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan ta'minlashni yanada yaxshilashga oziq ovqat xavfsizligiga qaratilgan islohotlarning amalga oshirilishida oziqabop ekinlar, (shirali, ildiz mevali, donli, dukkakli) va boshqa oziqalarni ekish va yetishtirishda kimyoviy og'itlardan kamroq foydalanib qishloq xo'jaligi hayvonlari tomonidan ajratilayotgan go'ngidan mahalliy ug'it sifatida foydalanish muhim urin tutadi.

Chunki kimyoviy ug'itlar bilan og'itlangan ekinlar oziq ovqat xavfsizligini taminlashni birmuncha qiyenlashtirib qolmasdan tarkibida hayvonlar go'ngi bilan ug'itlangan ekinga nisbatan netret va netratlar miqdori bir muncha ko'p bo'ladi. Odam va hayvonlar kimyoviy ug'it bilan o'g'itlangan va hayvonlar tomonidan ajratilayotgan go'ngi bilan o'g'itlangan ekinlarni istemol qilganda kimyoviy o'g'itga nisbatan hayvon va odam organizmiga zaharli ta'siri birmuncha kam bo'ladi.

Bugo'ngi kunda hayvonlar tomonidan ajratilayotgan go'ngidan biogumus tayyorlash va oziqabob va boshqa ekinlarni o'g'itlantirishga jo'da katta ahamiyat berilmoqda ammo hayvonlar tomonidan ajratilayotgan go'ngni saqlash zararsizlantirish usullariga etibor bermaslik oqibatida o'g'it sifatida ishlatilganda yetishtirilgan (shirali, ildiz mevali, donli, dukkakli) va boshqa ekinlar istimol qilinganda odam va hayvon organizmiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Hayvonlar tomonidan ajratiladigan go'ng doimo xalq xo'jaligida mahalliy ug'it sifatida ishlatilib kelingan. Go'ngning tarkibida usimliklar uchun zarur bo'lgan azot birikmalari 42-43% ga yetadi. Ammo go'ng tarkibida har xil begona utlarning urug'lari, yuqumli va invazion kasalliklarning chaqiruvchilari, zamburg'lar, hashoratlarning tuxumi juda ko'p bo'ladi. Shuning uchun hayvonlar tomonidan ajratilgan go'ng to'g'ri saqlansa, zararsizlantirilsa tarkibidagi begona utlarning urug'lari, yuqumli va invazion kasalliklarning chaqiruvchilari, zamburg'lar, hashoratlarning tuxumi nobud bo'ladi.

Begona utlarning urug'lari, yuqumli va invazion kasalliklarning chaqiruvchilari, zamburg'lar, hashoratlarning tuxumlari go'ngni saqlash zararsizlantirish usullariga amal qilinsa ijobiy natijaga erishiladi.

Molxonadagi hayvonlar tomonidan ajratilgan go'ng qo'yidagi usullarda saqlanadi va zararsizlantiriladi.

1. Sovuq usul - bu usulda kunlik chiqarilayotgan go'ng zichlab bosib boriladi. Bunda go'ng orasida anaerob sharoit vujudga keladi. Go'ng orasidagi harorat +30 - 35 °C gacha kutariladi. Bu haroratda mikroblar, gelmintlar va ularning tuxumlari, begona utlarning urug'lari usish va rivojlanishdan tuxtamaydi. Ammo azotli moddalar miqdori 40 %dan ko'proq bo'ladi. Lekin go'ngning sanitariya sifati pasayadi.

2. **Issiq usul** - bu usulda kunlik chiqarilgan go'ng 4-5 kun davomida zichlanmaydi. Buning natijasida go'ng orasida aerob sharoit vujudga keladi. Harorat go'ng orasida + 60 - 70 °C gacha kutariladi. 5-6 kundan so'ng go'ng zichlanib ustidan ikkinchi qavat tashlanadi. Bunda go'ngning sifati Yaxshi bo'lib azotli moddalar miqdori sovuq usulga nisbatan 10 - 15 % gacha kam bo'ladi. Biroq bu usulda mikroblar, gelmintlar va ularning tuxumlari, begona utlarni urug'larining asosiy qismi nobud bo'ladi. Shunday qilib xo'jaliklarda issiq usulda go'ngni saqlash veterinariya nuqtai nazaridan katta ahamiyatga egadir.

Xo'jalikda yuqumli va invazion kasalliklar uchragan paytda hayvonlar tomonidan ajratilgan go'ng quyidagi usullarda ya'ni mexanik, biologik, fizik va kimyoviy usullarda zararsizlantiriladi.

Biogumusga tayyorlash – bu usulda kaliforniya qizil chivalchangidan foydalanib hayvonlar go'ngnidan biogumus olish texnologiyasiga asoslangan hayvonlar tomonidan ajratilayotgan go'ngni saqlash zararsizlantirish usullarini amalga oshirilgandan so'ng yani zararsizlantirilgan 1 tonna og'irlikdagi hayvon go'ngiga qizil chivalchangi solinadi va 45 kundan 90 kun davomida biogumus tayyor holiga keladi.

Odam va hayvonlar istemoli uchun shirali, ildiz mevali, donli, dukkakli va boshqa ekinlarni ekish va yetishtirishda hayvonlar tomonidan ajratilayotgan go'ngidan mahalliy o'g'it sifatida foydalanish kimyoviy o'g'itga nisbatan qishloq xo'jaligi maxsulotlarini tannarxini pasayishigashiga hamda odam va hayvonlar organizmiga salbiy ta'sirini va tuproqning unumdorligini oshirishda muhim urin tutadi. kimyoviy o'gitlar esa ekin maydonlaridagi tuproqni yillar davomida jarohatlab unumdorligini pasaytirib boradi. Hayvonlar tomonidan ajratilayotgan go'ngni saqlash zararsizlantirish usullaridan tug'ri foydalanib oziqabop ekinlar, (shirali, ildiz mevali, donli, dukkakli) va boshqa oziqalarni ekish va yetishtirishda hayvonlar tomonidan ajratilayotgan go'ngi yani mahalliy ug'itlar bilan ug'itlantirilsa odam va hayvonlarda uchraydigan yuqumli, invazion va parazitlar kasalliklarga chalinishining oldi olinadi. Tuproqning esa unumdorligi oshadi kimyoviy ug'itga nisbatan jarohatlanishlar tuproqda kuzatilmaydi.

Oziq-ovqat xavfsizligi bir muncha taminlanadi.

XULOSA

Qishloq xo'jaligi hayvonlari tomonidan ajratilayotgan go'ngni saqlash zararsizlantirishda issiq usuldan foydalanish maqsadga muvofiq shu bilan bir qatorda biogumus tayyorlash texnologiyasi qishloq xo'jalik ekinlarida ishlatilganda ulardan olinadigan maxsulotlar, kimyoviy o'g'itga solishtirilganda 1,5 - 2 barobar ko'pdir chunki makro - mikro elementlar biogumus tarkibida ko'payadi. Kelgusida bu texnologiyani ishlatish ijobiy natijalarga olib keladi. Misol uchun tuproq unumdorligini oshiradi kimyoviy o'g'itga nisbatan tuproqni jarohatlantirmaydi.

Kartoshka xosildorligini 1,5-2 barbarga sabzi poliz ekinlarini esa 1,2-1,5 barobarga oshirishi kimyoviy o'gitga nisbatan yuqori natijalarga erishish tajribalarda tasdiqlandi demak qishloq xo'jalik hayvonlari tomonidan ajratgan go'ngni saqlash va zararsizlantirish usullariga ahamiyat berilsa biz ko'zlagan maqsadga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. U.Q. Izabasarov., X.B. Yunusov., A.J. Chalaboyev., A.Q. Turdiyev Zoogigiyena va chorvachilik binolarini loyihalash darslik 2023 yil.
2. Suvanqulov Y.A., Izabasarov U.K., Musinov Ya.X., Kubaeva S.A. Qishloq xo'jalik hayvonlari gigiyenasidan amaliy mashg'ulotlar. Darslik. T.: Mehnat, 1990.
3. Suvanqulov Y.A. Qishloq xo'jalik hayvonlari gigiyenasi. Darslik. –T.: Mehnat, 1994.
4. Турдиев, А. Қ., Джамбилов, Б. Х., Кулманов, Б. П., & Расулов, Ш. Ш. (2022). ЯЙЛОВЛАРДА ЧОРВА МОЛЛАРИНИ БОҚИШДА ЗООГИГИЕНИК МЕЎЁРЛАР. *AGROBIOTEXNOLOGIYA VA VETERINARIYA TIBBIYOTI ILMIY JURNALI*, 894-900.

5. Tygalov, B. A., Pirnazarovich, Q. B., Ibrohimov, I., Mirov, U., & Toshpulatov, M. (2022). Measures to Improve Zooveterinary Services on Livestock Farms and Locate Livestock. *The Peerian Journal*, 6, 81-85.
6. Избасаров, У. К., Кулманов, Б. П., Каримов, Ж. М., & Уринбаева, М. (2021). Создание оригинальных фито-тканевых препаратов с использованием биологически активных компонентов из флоры и фауны Узбекистана.
7. Избасаров, У. К., Турдиев, А. К., Кулманов, Б. П., & Чалабоев, Ш. А. (2020). СОЗДАНИЕ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ФИТО-ТКАНЕВЫХ ПРЕПАРАТОВ ДЛЯ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ. *Розвиток освіти, науки та бізнесу: результати 2020: тези доп. міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 3-4 грудня 2020 р.*—Україна, Дніпро, 2020.—Т. 1.—638 с., 435.
8. Kulmanov, B. P., Asomiddinov, U., & Narzullayeva, M. (2023). CHORVACHILIK BINOLARIDA ISSIQLIK BALANSINI MEYORDA SAQLASH USULLARI. *Journal of new century innovations*, 22(4), 34-43.
9. Kulmanov, B., & Toshpulatova, M. (2023). INFLUENCE OF ZOOHYGIENIC NORMS ON THE OCCURRENCE OF MASTITIS IN COWS. *Journal of new century innovations*, 22(4), 30-33.
10. Kulmanov, B., Asomiddinov, U., & Toshpulatova, M. (2023). VETERINARY SERVICE AND PROPER PLACEMENT OF LIVESTOCK IN THE BUILDING ON LIVESTOCK FARMS. *Journal of new century innovations*, 22(4), 24-29.
11. Избасаров, У., Турдиев, А., Дускулов, В., & Хушназаров, А. (2021). Санитарно-гигиеническая оценка полов в животноводческих помещениях в условиях жаркого климата. *in Library*, 21(1), 214-217.
12. Izbasarov, U., Turdiev, A., Duskulov, V., & Khushnazarov, A. (2021). Sanitary and hygienic assessment of floors in livestock buildings in a hot climate. *Library*, 21(1), 214-217.
13. Izbasarov, U., Khushnazarov, A., & Khamroev, A. (2020). Treatment of dermatological and gynecological diseases of humans and animals. *Library*, 20(4), 296-299.
14. Izbasarov, U., Khushnazarov, A., Khamraev, A. K., & Izbasarov, S. U. (2020). Creation of new domestic phyto-tissue preparations for veterinary medicine. *Library*, 20(4), 296-299.
15. Избасаров, У., Хушназаров, А., & Хамроев, А. (2020). Лечение дерматологических и гинекологических заболеваний человека и животных. *in Library*, 20(4), 296-299.
16. Избасаров, У., Хушназаров, А., Хамраев, А. Х., & Избасаров, Ш. У. (2020). Создание новых отечественных фито-тканевых препаратов для ветеринарной медицины. *in Library*, 20(4), 296-299.
17. Хушназаров, А., & Муртозаев, Н. (2020). Цистицеркоз билан касалланишни камайтиришнинг замонавий тамойиллари. *in Library*, 20(4), 20-21.
18. Газнакулов, Т., & Хушназаров, А. (2023). Литературный обзор по истории развития эпизоотологии и изучения бешенства. *in Library*, 1(2), 7-9.
19. Джураев, О., & Хушназаров, А. (2023). Порядок и методы патологического обследования сельскохозяйственных животных. *in Library*, 3(3), 21-25.
20. Хушназаров, А. Х., & Акрамов, К. Ш. ТЕНИАРИНХОЗНИНГ АМУДАРЁ СОҲИЛЛАРНДА ТАРҚАЛИШИ.
21. Хушназаров, А., & Даминов, А. (2017). История и систематическое состояние изучения парамфистоматозов. *in Library*, 17(2), 27-28.
22. Хушназаров, А., & Тайлаков, Т. (2019). Применение гранул альбена при лечении стронгилятозов коз. *in Library*, 19(2), 179-180.
23. Хушназаров, А., Давлатов, Р., Рустамов, Б., & Асомиддинов, У. (2019). Течение гистомоноза индеек и некоторые эпизоотологические особенности. *in Library*, 19(2), 98-100.
24. Хушназаров, А., Абдиев, Ф., & Акрамов, К. (2019). Распространение тениаринхоза на побережье Амударьи. *in Library*, 19(3), 25-26.
25. Хушназаров, А., Хакбердиев, П., & Турсункулов, А. (2020). Личиночные цестоды животных и их предупредительные меры. *in Library*, 20(3), 332-337.

VETERINARIYA ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI

“VETERINARIYA SOHASIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR YECHIMI TADQIQOTCHILAR TALQINIDA”

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

TO‘PLAMI – 1/24

Bosishga ruxsat etildi __.__.2024
Bichimi 210x297, «Times New Roman»
garniturası. Raqamli bosma usulida bosildi.
Adadi 100 dona. Buyurtma: № 12/24

Nashriyot guvohnomasi № 035928

“SHUHRAT MENGLIYEV” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Manzil: Samarqand sh., M.Ulug‘bek ko‘chasi, 101-uy(94) 572-04-07